

■ ■ ■ THOR OLAV THORESEN¹:

Er det noen grunn til å skattlegge overføringer mellom generasjoner?

Arvens problematiske sider er velkjente og ikke minst utførlig beskrevet i kriminal-litteraturen. Her skal det imidlertid fokuseres på et potensielt gunstig aspekt ved arv - den kan underlegges beskatning til fordel for fellesskapet. Jeg diskuterer beskatning av arv med utgangspunkt i tradisjonelle kriterier fra offentlig økonomi. Jeg tar utgangspunkt i det norske avgiftssystemet og viser til Arveavgiftsutvalgets forslag til beskatning av arv i NOU 2000:8. Det argumenteres for at valget står mellom avvikling av denne formen for beskatning og et system uten de åpenbare mulighetene for skatteomgåelse som kjennetegner denne skatten i dag.

1. Innledning

John Locke hevder at «Every man is born with ... a right, before any other man, to inherit, with his brethren, his father's goods» (Second Treatise of Government, 1690). Dersom en ser bort fra at Locke synes å holde døtrene utenfor retten til å arve, antar jeg at sitatet ovenfor gir uttrykk for et svært vanlig syn på arv² og arveavgift. Arv oppfattes ofte som å tilhøre den private delen av tilværelsen, og en arveavgift betraktes i et slikt perspektiv som en utilbørlig inngripen i denne. Ikke nok med at en mister et kjært familiemedlem, staten øker de etterlattes sorg ved å beslaglegge en andel av det som arves.³

Thor Olav Thoresen er forsker i Statistisk sentralbyrå, og medlem av det såkalte Arveavgiftsutvalget

Upopularitet til tross, arveavgiften har vært en del av skattesystemet siden 1792. Men historisk sett har arveavgiften hatt større betydning for skatteinntektene enn den har i dag. I 2000 innbrakte arveavgiften bortimot 1,3 mrd kroner. Dette er i overkant av 0,6 prosent av de samlede skatteinntektene fra skatt på inntekt og formue for personlige skattytere. Med et så vidt beskjedent skatteproveny er det nærliggende å spørre seg

om det ikke er på tide å fjerne hele ordningen. Hvorfor ikke la familiemedlemmer overføre midler seg imellom for å utlikne forskjeller i levekår mellom generasjonene og familiemedlemmer, framfor å innføre en effektivitetshemmende skatt som innbringer et beskjedent proveny?

Det såkalte Arveavgiftsutvalget (NOU 2000:8)⁴ diskuterer dette spørsmålet. En slik vurdering burde ideelt sett også ha sammenliknet avgiftens egenskaper mot andre former for beskatning, som inntektsskatten, for å vurdere om det finnes fordelings- og effektivitetsmessig gunstigere måter å hente inn en drøy milliard på. I det følgende begrenser jeg meg til arveavgiftens egenskaper.

Spørsmål omkring arveavgift har fått fornyet aktualitet ved at George W. Bush ble valgt som president i USA, med avvikling av arveavgiften på programmet. Amerikanerne har nå vedtatt å fjerne avgiften gradvis, til den er eliminert i 2010. Men reformen inneholder en «sunset clause», som innebærer at arveavgiften gjeninnføres i 2011 med 2000-satser, med mindre kongressen foretar seg noe i perioden. I en kommentar til denne utformingen av reformen skriver Paul Krugman (i New York Times, 30. mai) at et passende navn på reformen er «Throw Momma From the Train Act of 2001», med henvisning til insentivene som følger av at ingen beskatning i år 2010 blir etterfulgt av et år der staten igjen tar en betydelig andel av arven.

Det er særlig to forhold som har betydning for vurderinger av arveavgiften som beskatningsform:

- Hva er det som *motiverer* personer til å etterlate seg arv? Arveavgiftens egenskaper varierer med hensyn til om arven er tilfeldig eller et resultat av personers bevisste valg.
- *Samspillet* mellom arv, arveavgift og annen offentlig politikk. Med dette menes blant annet samspillet mellom arveavgift og andre former for beskatning og samspillet mellom arv og andre private eller offentlige overføringer. En kan f.eks. ikke utelukke at overføringer mellom familiemedlemmer er en mer effektiv måte å sørge for

¹ Takk til Karine Nyborg, Nils Martin Stølen og Frederik Zimmer for kommentarer til et tidligere utkast.

² I det etterfølgende vil det ofte med begrepet arv menes *både* arv og gaver.

³ Keiser Plinius i det gamle Roma kalte det derfor en «unaturlig skatt» (NOU 2000:8, s. 112).

⁴ Utvalg ledet av Frederik Zimmer.

sosial sikkerhet på enn å overlate dette til offentlige ordninger.

Etter å ha sett nærmere på det norske systemet for arveavgift og størrelsen på disse overføringene, skal jeg vise til noen hovedforklaringer på at personer etterlater seg arv. Dernest diskuteres arvens og arveavgiftens fordelingsmessige betydning og effektivitetstapet ved denne formen for beskatning. Artikkelen avsluttes med å vise til Arveavgiftsutvalgets forslag til nytt avgiftssystem.

2. Regelverk i forhold til ulike arvinger og ulike arvede objekter

I tabell 1 gis det et anslag på størrelse og sammensetning av arv og gaver slik de registreres hos avgiftsmyndigheten (skattefogdene).⁵ Tallene er basert på en utvalgsundersøkelse. Omregnet til nasjonale størrelser ser vi at befolkningen mottok ulike gjenstander verdsatt til om lag 13 mrd. kroner i (brutto) arv i 1998, mens det ble overført i overkant av 8 mrd. kroner i form av gaver. Det meste av dette er overføringer til livsarvinger (som barn og barnebarn) og overføringer til andre familiemedlemmer (som søsken), ca. 90 prosent (NOU 2000:8, side 350). En ser at faste eiendommer er det dominerende arv- og gaveobjektet.

Tabell 1. Brutto formuesverdi (mill.kr), etter type arv- og gavegjenstand, registrert hos skattefogdene. 1998

	Arv i mill. kr	Gaver i mill. kr
Bruttoformue	12 785,1	8 193,4
Faste eiendommer	6 941,4	4 567,2
Eiendeler i næringsvirksomhet	89,2	503,1
Bankinnskudd	4 217,0	1 033,0
Kontanter	224,7	1 542,8
Ikke-børsnoterte aksjer og andeler	102,4	318,8
Annen	1 210,4	228,7
Sum gjeld	1 338,6	2 535,3
Nettoformue	11 446,5	5 658,2

Hovedregelen ved utmåling av arveavgift er at midlene skal verdsettes til antatt salgsverdi (markedsverdi), rapportert til avgiftsmyndighetene ved selvdeklarasjon, dvs. arvemottaker oppgir verdier. Både unntakene fra hovedregelen og verdsettelsespraksis tilsier at verdiene i virkeligheten er større enn det tallene i tabell 1 indikerer. For eksempel skal verdien av ikke-børsnoterte aksjer settes til 30 prosent av de skattemessige verdiene i selskapet. Vær oppmerksom på at verdsettelse til skattemessige verdier innebærer lave verdsettelse også før 30 prosentsregel (jf. Boye og Hansen 1997). Dette betyr at anslagene for ikke-børsnoterte aksjer i tabell 1 ligger betydelig under reelle verdier. Også verdien av mottatte hytter og hus er betydelig undervurdert i tabellen ovenfor. Salgssum og takst anvendes i om lag 50 prosent av tilfellene, men for den resterende eiendomsmassen vil verdsettelsene være lave, ventelig som følge av samspill mellom selv-

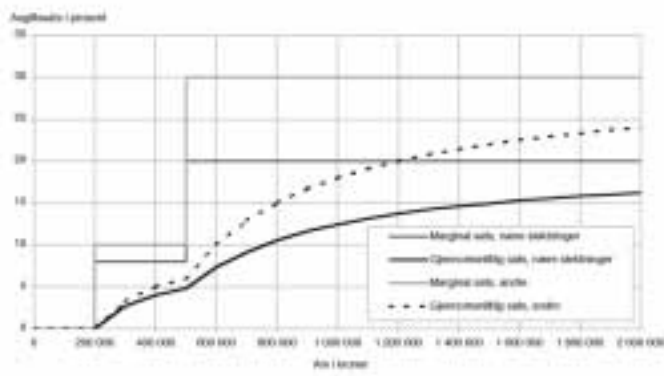
deklarasjon og byråkratisk praksis. Arveavgiftsutvalget anslår (på usikkert grunnlag) at i de tilfeller hvor verdsettelsene er foretatt med utgangspunkt i skjønn og påstand fra arvingene, er registrert verdi ca. 60 prosent av markedsverdi i gjennomsnitt.

Dagens arveavgiftslov er fra 1964 (Lov av 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver) med virkning fra 1. januar 1965. Arveavgiften er knyttet til mottaker (en såkalt arveloddsavgift), og størrelsen på avgiften er avhengig av hvor nær slektning mottaker er til arvelater/giver og størrelsen på arven/gaven. Arvingene kan deles inn i tre grupper:

- Allmenntilfelle organisasjoner og ektefeller
- Arvelaters/givers foreldre, barn, stebarn og fosterbarn (nære slektninger)
- Andre, inkludert fjerne slektninger

Allmenntilfelle organisasjoner og ektefeller betaler ingen avgift, mens de to andre gruppene betaler avgift som framstilt i figur 1. Bare om lag 30 prosent av alle registrerte arveoppgjør i private skifter utløste arveavgift i 1998 (NOU 2000:8, s. 84). Andelen er noe høyere i offentlige skifter, ca. 50 prosent. I 1998 var fribeløpet på 100 000 kroner, mens det fra 1999 er hevet til 200 000 (se figur 1), noe som isolert sett betyr at færre arvetilfeller blir avgiftspliktige.

Figur 1. Gjeldende satsstruktur for arveavgift, nære slektninger og andre (fjerne slektninger inkludert)

Ved avgiftsberegningen skal en ta hensyn til tidligere gaver som arvemottaker har mottatt fra samme arvelater, dvs. at det såkalte sammenlegningsprinsippet gjelder. Ved gaver fra felleseie og arv fra uskiftet bo til felles arving regnes halvparten av arveavgiftsgrunnlaget for å være gitt fra hver av ektefellene.

3. Hvorfor etterlate seg arv?

Innenfor økonomiske resonnementer om arveavgiftens betydning for fordeling og effektivitet er det av stor betydning hvilke motiv personene har for å etterlate seg arv. En kan

⁵ Denne oversikten er basert på Arveavgiftsundersøkelsen, som er en utvalgsundersøkelse som ble utført av Statistisk sentralbyrå på oppdrag fra Arveavgiftsutvalget, se Thoresen, Fredriksen og Pedersen (2001) for nærmere detaljer. Offentlige skifter inngår ikke i tallmaterialet, med disse utgjør et mindretall.

dele motivene for å etterlate seg arv inn i tre hovedgrupper (Masson og Pestieau 1997):

- tilfeldig arv
- planlagt arv
- kapitalarv

Tilfeldig arv tar utgangspunkt i at en sparer til alderdommen, men usikkerhet omkring egen livslengde gjør at det ofte vil være vil være en restformue ved dødstidspunktet. Mens arvingenes rolle ikke har betydning innenfor tilfeldig arv, så fokuserer planlagt arv på samspillet mellom arving(er) og arvelater. Kapitalarv er en restkategori som dekker tilfeller som verken kan forklares av tilfeldig arv eller planlagt arv. Kategorien inkluderer personer som bygger opp formuer som de under enhver omstendighet ikke kan konsumere i alderdommen, og hvor hensynet til familien er fraværende. Ett eksempel er Howard Hughes som etterlot seg en milliardformue uten direkte arvinger, et annet er Alfred Nobel som i stedet for å etterlate formuen til familien «uødeliggjorde» seg ved Nobel-stiftelsen.

Innenfor planlagt arv er det to hovedkategorier av arve-modeller - den strategiske og den altruistiske modellen. Innenfor altruistiske modeller tar foreldrene hensyn til barns preferanser, muligheter og behov når de skal foreta sine beslutninger med hensyn til konsum over livsløpet. Klassikerne er Becker og Tomes (1979, 1986) og Barro (1974). Altruistiske foreldre overfører støtte til utdannelse og etterlater seg arv. Når det investeres mye i utdannelse vil ikke foreldrene etterlate seg arv i det hele tatt. Det tas hensyn til barns avkastning i yrkeslivet når foreldrene fordele støtte til utdannelse og når arven fordeles mellom barna. På den måten kan arv kompensere for manglende talent, tilfældighetenes spill, etc.

En strategisk arvemodell innebærer at altruismeperspektivet utvides til også å ta hensyn til at foreldrene kan benytte arv til å styre barnas atferd med hensyn til egne behov. For eksempel kan det tenkes at foreldre vil sikre seg oppmerksomhet, som assistanse, besøk, telefoner, etc., på sine gamle dager gjennom et spill med arv og gaver, se for eksempel Bernheim, Shleifer og Summers (1985).

Hvilket arvemotiv dominerer?

Hvert individ kan være influert av flere av disse arvemotivene, og det er ikke lett å separere motivene fra hverandre. Men som jeg kommer tilbake til i de neste avsnittene, er virkningen av en arveavgift avhengig av hvilket motiv som dominerer. Det er gjort en hel rekke empiriske undersøkelser med hensyn til hva som er det dominerende arvemotivet, se blant annet referansene på side 65 i NOU 2000:8. Resultatene fra den internasjonale litteraturen er ikke entydige. Davies og Shorrocks (2000) oppsummerer som følger: «Om lag halvparten av overføringene mellom generasjoner er bevisste overføringer siden dette er overføringer i form av gaver, livsforsikringer og liknende. Det er også grunn til å tro at arv til en viss grad er influert av altruistiske og strategiske motiv, selv om store deler av variasjonen i overføringene ikke lar seg forklare av modellene. Foreldre gir større gaver til barn med lavere inntekt, og de synes å

spare med henblikk på arv dersom barna tilhører lavinntektsgrupper. Dette tyder på at altruisme har betydning. På den annen side synes størrelsen på gaver og arv å øke med oppmerksomheten som barna gir, som indikerer at strategiske motiv også har betydning (s. 662).»

Motivene for å overføre i form av gaver og overføre i form av arv kan være forskjellige. I litteraturen på feltet refereres det ofte til at gaver i større grad er kompenserende i forhold til barnas inntekter enn overføringer ved dødsfallet, se for eksempel Lundholm og Ohlsson (2000).

Forskningsmessig synes det å være en dreining mot analyser av strategiske arvemotiv, på bekostning av det altruistiske perspektivet (Arrondel, Masson og Pestieau 1997). For eksempel fastslår Gary Becker (1993) at «mange økonomer, inkludert ham selv, overdrevent har fokusert på altruisme som det som binder familiemedlemmer sammen» (s. 600).

4. Arvens betydning for formuesfordelingen

Arveavgiftens omfordelende effekt avhenger av hvor skjevfordelt arven er i utgangspunktet. Men vær oppmerksom på at det er fullt mulig at arv bidrar til *jevnere formuesfordeling*, men at arveavgiften bidrar til *ytterligere omfordeling*. Det kritiske spørsmålet er om formueskonsentrasjonen vil være mindre i et system med arveavgift enn uten. Allikevel er det grunn til å tro at dersom arv virker positivt i forhold til formuesfordelingen, så svekker dette grunnlaget for å skattlegge arv av fordelingshensyn. Dette er bakgrunnen for at jeg innleder dette avsnittet med å diskutere *arvens* betydning for fordelingen av formue.

Den fordelingsmessige betydningen av arv rører ved relativt fundamentale spørsmål av ideologisk karakter, som har å gjøre med like muligheter, frihet, rettigheter, forpliktelser, etc., se Vandevelde (1997). En viktig dimensjon er avveiningen mellom hensynet til at hvert individ skal ha like muligheter, som taler for beskatning av arv, og hensynet til at arv fremmer solidariteten i familien på en effektiv måte, som kan være et argument for å unnta arv fra beskatning.

Arv som andel av formue, 20:80 - diskusjonen

La oss først se på hvor stor andel av formuene som stammer fra arv. Framtredende amerikanske økonomer har gitt svært divergerende anslag på dette. Utgangspunktet er regnskapsmessige sammenhenger (jf. Meade 1964), der formuen (f.eks. til en familie) på et tidspunkt kan sees på som et resultat av egen sparing og arv. Et viktig spørsmål er om avkastningen på mottatt arv skal anses som egen sparing eller som et resultat av arv. Kotlikoff og Summers (1981) tar utgangspunkt i sistnevnte tolkning, dvs. avkastning på mottatt arv anses å tilhøre «arvekomponenten». Anslaget som de selv fester mest lit til tilsier at om lag 20 prosent av formuen på et gitt tidspunkt skyldes sparing for eget livsløp, de resterende 80 prosent er tilskrevet arv. Modigliani (1988) hevder at forholdet er omvendt; 80 prosent er livsløpssparing og bare 20 prosent er arverelatert.⁶ Davies og Shorrocks (2000)

⁶ Forholdet 20:80 er dermed essensielt i denne diskusjonen, som blant annet involverer en Nobelpris-vinner (Modigliani) og en senere finansminister (Summers, under Clinton).

antyder at 20-30 prosent av total formue kan relateres til arv dersom mottatt arv ikke er kapitalisert, mens tallet er 50-60 prosent dersom en kapitaliserer. De hevder på denne bakgrunn at et røft estimat på bidraget fra arv er 35-45 prosent for USA. Det tilsvarende tallet for Frankrike er ifølge Masson og Pestieau (1997) omkring 40 prosent. Gjersem (1992) finner at arv har mindre betydning for samlet formue i Norge enn i mange andre land.⁷ Han anslår at 5-20 prosent av formuen kan relateres til arv.

Bidrar arv til mer ulik formuesfordeling?

Når det gjelder de svært rike, f.eks. de 1% rikeste, så er det liten tvil om at arv er en viktig komponent for sosial reproduksjon mellom generasjoner. For eksempel vises det til at mer enn halvparten av amerikanske borgere som dør rike (dvs. de som er blant de 1% rikeste på dødstidspunktet) har mottatt en betydelig arv (Arrondel, Masson og Pestieau 1997).

For resten av befolkningen er ikke svaret på spørsmålet i overskriften like åpenbart. En mulig innfallsvinkel til utviklingen i formuesfordeling over tid er «reversion-to-the-mean»-perspektivet. «Reversion-to-the-mean» stammer fra den engelske matematikeren Francis Galton som formulerte følgende enkle sammenheng for arv, f.eks. av en menneskelig egenskap: et barns egenskaper er korrelert med foreldrenes egenskaper, men vil i gjennomsnitt være *nærmere gjennomsnittet i populasjonen*. Inspirert av dette perspektivet finner både Stiglitz (1969) og Atkinson og Stiglitz (1980) at arv kan virke utjevne over tid. Overføringer går fra et slektsledd som var «heldig» i sin generasjon til et «uheldig» slektsledd. Mulligan (1999) finner en viss empirisk støtte for et slikt forløp.

En annen måte å tilnærme seg arv og utviklingen i formuesfordeling over tid på er å se på mønstre for giftemål, fertilitet, deling av formue, etc. i en tilstand med ren formuesakkumulering, dvs. når formuen øker med normalavkastningen og ikke noe avsettes til konsum. Blinder (1973) framholder at i en verden hvor alle gifter seg, og hvert par får to barn, en sønn og en datter, vil den relative formuesfordelingen forbli uendret dersom alle gifter seg med en person med identisk formue og deler formuen likt mellom barna. Under slike forutsetninger vil for eksempel ikke-perfekt korrelasjon mellom foreldrenes formuer bety redusert ulikhet over tid. Det trekkes i motsatt retning dersom personer med høye formuer har færre barn enn andre.

Det viser seg at «formuesfordelingsevolusjonen» er følsom for hva som motiverer foreldrene til å spare, jf. presentasjon av arvemotiv ovenfor. I tabell 2, som er basert på Masson og Pestieau (1997), vises dette ved at arvens betydning for formuesfordelingen skisseres i forhold til ulike fordelingsdimensjoner ved ulike arvemotiv. Tabellen viser at det er når foreldrene har altruistiske arvemotiv at effektene blir sterke. Når arven er tilfeldig eller foreldrene styres av strategiske motiv er effektene fraværende eller svake. Årsaken til de sterke effektene ved altruisme er at mange foreldre kun vil investere i barnas utdannelse og ikke etterlate seg formue. Dette arvemotivet innebærer både at forskjeller mellom foreldre og barn reduseres, og at

foreldrene bidrar til å redusere ulikhet mellom barn. Men det vil også bety at formuesulikheten i samfunnet totalt sett (det som jeg i tabellen har kalt forskjeller mellom familier) vil kunne øke, siden mange ikke vil motta noe (materieell) arv i det hele tatt, og arv vil først og fremst forekomme i rike familier. Innefor dette resonnementet er arv og utdannelse substitutter, som betyr at det vil være liten sammenheng mellom arvet formue og inntekt (på grunnlag av utdannelse).

For å føre diskusjonen over til arveavgiften: Altruistiske arvemotiv åpner opp for at en lar familien ordne opp i ulikheter mellom generasjoner og innad i generasjonene. Dette taler imot en arveavgift. Dersom det er stor ulikhet i formuesfordelingen mellom familier, er dette et argument for arveavgift. Innenfor altruisme vil derfor berettigelsen av arveavgift avhenge av hvor ulikheten er størst, innad eller mellom familiene (Masson og Pestieau 1997). Det avhenger også av hvor store kostnader som er forbundet med offentlig omfordelingspolitikk, sammenliknet med at en lar familien ordne opp i sosiale problemer, besørge utdannelse, etc.

Tabell 2. Ulike arvemotiv og fordelingsmessige implikasjoner av arv

	Arvemotiv		
	Tilfeldig arv	Perfekt altruisme	Strategisk
Forskjeller mellom foreldre og barn	Ingen effekt	Reduserer eller eliminerer ulikhet	Ingen effekt
Forskjeller mellom søsken	Ingen effekt	Reduserer eller eliminerer ulikhet	Ingen effekt
Forskjeller mellom familier	Motarbeides svakt	Forsterker	Svak og variabel effekt

Kilde: Masson og Pestieau (1997)

Dersom arveavgiften fører til redusert sparing, kan *inntektsulikheten* øke som følge av avgiften (Stiglitz 1978). Konklusjonen bygger på at avgiften fører til redusert sparing, redusert kapitalbeholdning og økt avkastning på kapital. Dette fører til at lønningene reduseres, mens avkastning på kapital øker, noe som igjen fører til at total inntektsulikhet øker.

Som framhevet i innledningen, er det grunn til å vurdere arveavgiftens samspill med andre former for beskatning. Dersom beskatningen av kapital i utgangspunktet er lav, kan det være et argument for å beskatte arv. For eksempel har det vært anført at dersom det norske systemet med lavere og flat skatt på kapitalinntekt og progressiv beskatning av arbeidsinntekt medfører sterk formueskonsentrasjon, kan en arveavgift være et effektivt virkemiddel til å rette på dette (Sørensen 1993, s. 13):

⁷ Men arvens betydning vil øke i årene framover, se Fredriksen (2000).

«...if one wishes to use the tax system to counteract excessive income concentration of income and wealth, taxes on inheritance or wealth could be more relevant instruments than high marginal tax rates on (nominal) capital income.»

Gale og Slemrod (2000) framhever også arveavgiftens supplerende rolle i forhold til inntektsskatten. I mangel på progressivitet i inntektsbeskatningen i USA, for eksempel gjennom gunstig beskatning av kapitalgevinster, kan arveavgiften fungere som en «backstop» for inntektsskatten (s. 898).

5. Arv og fordeling med basis i norske data

I dette avsnittet vurderes den fordelingsmessige betydningen av arv og arveavgift med basis i norske mikrodata. Jeg fokuserer på fordelingen mellom personer i ulike familier og ikke på intrafamiliær fordeling.

Er arveavgiften progressiv?

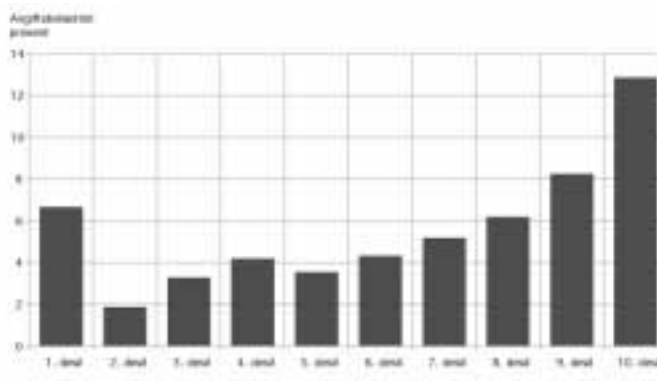
I avsnitt 2 ble det vist at satssystemet for arveavgift er nominelt progressivt, med økende satser i forhold til størrelsen på arvelodden. Dersom arvemottakerne⁸ med de største arveloddene også betaler *prosentvis* mest (av mottatt arv) i arveavgift, kan en si at avgiften også er *reelt* progressiv. Fordi det er ulik verdsettelse av objekter for avgiftsformål, se avsnitt 2, vil avgiftsbelastningen ikke kun avhenge av størrelsen på arven, men også på hvilke gjenstander som arves. Et annet problem er at overføringer ikke registreres, som følge av at personer ønsker å unndra midler fra beskatning. Fordelingen av midlene som holdes utenfor beskatningen er ukjent.

For å vurdere graden av progresjon i arveavgiften, benyttes data fra den såkalte arveavgiftsstatistikken, som er basert på registerinformasjon fra skattefogdenes saksbehandlersystem. Dessverre er dette statistikkgrunnlaget mangelfullt i den forstand at kun informasjon om verdsettelsene som er foretatt for avgiftsformål er tilgjengelig. Arveavgiftsstatistikken inneholder dessuten kun informasjon om arv og gaver i private skifter⁹, og i hovedsak skifter som utløser avgift. Avgiftsberettigede skifter utgjør kun 30 prosent av antall arvesaker. På den annen side vil store deler av *verdiene* som arves være avgiftspliktig, og derfor være representert i statistikken.

Figur 2 viser fordelingen av arveavgiftsbelastningen i forhold til mottatt arv, som registrert i arveavgiftsstatistikken. Som forventet ser en at den gjennomsnittlige avgiftsbelastningen øker med mottatt arv. Imidlertid betaler personene i desil 1 en relativt høy andel av arven i avgift. Dette kan skyldes at det er ulik avgift avhengig av slektskapsforholdet til den som yter arven (se figur 1).

Det er grunn til å understreke at tallene i figur 2 viser til arveavgift målt i forhold til registrert arv, med anvendelse av verdsettelsesreglene i arveavgiftsloven. Tilsvarende oversikt som i figur 2 der personene er rangert etter mottatt arv når en har anvendt like verdsettelsesregler for alle gjenstander, ville ikke nødvendigvis vise det samme mønsteret. Det betyr at det ikke kan gis noe eksakt svar i forhold til spørsmålet i overskriften for dette avsnittet. Det er mulig at bunnfradragene, som unntar store deler av arvemottakerne fra avgift, innebærer at avgiften samlet sett er progressiv.

Figur 2. Avgiftsbelastning i prosent av mottatt arv. Mottakere av (avgiftspliktig) arv i 1998 rangert etter arvets størrelse

Sammenhenger mellom arv og inntekt/formue

Det neste spørsmålet er hvordan arveavgiften er fordelt i forhold til andre kjennetegn i befolkningen. I det følgende skal jeg se på sammenhenger mellom arv og inntekt/formue. Hovedantakelsen er at det er en positiv sammenheng mellom mottatt arv og avgiftsbelastning, som vist i figur 2, og dersom det er personer med høy inntekt og høy formue som mottar mest arv så vil dette styrke argumentasjonen (i et fordelingsmessig perspektiv) for å opprettholde et arveavgiftssystem. Ved å koble informasjon fra arveavgiftsstatistikken med data fra selvangivelsesstatistikken kan en vurdere disse sammenhengene.

Siden det vil være positiv samvariasjon mellom arvemottakernes alder og størrelse på inntekt og formue,¹⁰ vises fordelingen av arv på en mer begrenset aldersgruppe, personer i alderen 40-49 år som mottok arv i 1998. Tabell 3 viser at mottatt arv er relativt jevnt fordelt i forhold til inntekt, mens personene med de største formuene mottar mest arv. Disse resultatene for 1998 er ikke helt i samsvar med resultatene for 1997 i NOU 2000:8 (s. 87). Ifølge tabell 5.9 og tabell 5.10 i NOU 2000:8 har de som mottar mest arv klart høyere bruttoinntekt og klart høyere nettoformue enn resten. Både resultatene fra 1997 i NOU 2000:8 og resultatene her indikerer imidlertid at arv er relativt jevnt fordelt blant personer med lav og middels inntekt/formue, og at det først og fremst er personer i den øvre delen av inntekts- og formuerangeringene som skiller seg ut. Tallene i tabell 3 indikerer at disse personene ikke atskiller seg så mye fra resten av befolkningen som tallene for 1997 viser.¹¹

⁸ Med andre ord ser jeg på effekter for arvemottakerne. Dette utelukker ikke at skattebyrden reelt kan «bæres» av arvelater dersom han justerer sparing og arbeidsinnsats på en slik måte at arven holdes uforandret, uansett avgiftssystem. Se diskusjon av dette i Gale og Slemrod (2000) med hensyn til den amerikanske boavgiften.

⁹ Motstykket er offentlige skifter, som utgjør et mindretall.

¹⁰ Dvs. arvemottakere framstår som rike og med høye formuer fordi de mottar arv i en fase av livet hvor både inntekt og formue er nær maksimum.

¹¹ Tallene i NOU 2000:8 er for aldersgruppen 50-59 år, som muligens kan ha bidratt til at resultatene avviker noe.

Tabell 3. Gjennomsnittlig bruttoinntekt og gjennomsnittlig nettoformue i desiler (kr) med tilhørende verdier for mottatt arv i 1998. Personer som mottok arv i alderen 40-49 år

	Bruttoinntekt	Arv	Nettoformue	Arv
1. desil	50 272	292 685	-753 238	226 237
2. desil	135 107	257 192	-226 687	229 675
3. desil	181 621	242 918	-49 413	237 291
4. desil	217 300	257 494	24 909	237 643
5. desil	244 664	249 104	95 277	258 813
6. desil	271 026	284 878	179 087	258 872
7. desil	303 012	271 311	288 841	266 805
8. desil	348 444	284 296	436 144	294 214
9. desil	436 609	305 749	681 253	309 581
10. desil	931 389	313 797	2 541 794	440 418

Det er dessuten verdt å merke seg at mottatt arv synes å være jevnere fordelt enn resten av formuen. I den forstand kan arv sies å bidra til redusert formuesulikhet. Men som poengtert ovenfor, kan arveavgiften bidra til ytterligere omfordeling ved at midler i større grad trekkes inn fra personer med høy formue.

Horisontal likhet

Horisontal rettferdighet (jf. Musgrave 1959), dvs. *at mennesker i lik posisjon skal behandles likt*, framheves ofte som et viktig prinsipp for offentlig politikk.¹² Den korte gjennomgangen av regelverket i avsnitt 2 viser at det norske systemet for arveavgift inneholder en rekke regler som bidrar til ulikebehandling. Ulikebehandlingen kan grupperes i to kategorier, ulikebehandling som følge av:

- Egenskaper ved arvemottakeren
- Arvens sammensetning, dvs. hvilke objekter som inngår i arven

Et problem ved ulike verdsettelsesregler for ulike objekter er at det kan gi støtet til en annen form for horisontal ulikhet - ulikebehandling av personer etter muligheter og ønsker om å planlegge seg bort fra beskatning. Det er for eksempel liten tvil om at aksjerabatten for unoterte aksjer kan gjøres gjeldende for andre objekter enn foretaksformuen, dvs. at private gjenstander (som en bolig) defineres som en del av foretaket. Aksjerabatten innebærer derfor en potensiell fordel for personer som har muligheter og vilje til å bedrive skatteplanlegging.

I et noe bredere perspektiv kan det hevdes at beskatning av arv i seg selv betyr ulikebehandling siden en beskatter de altruistiske foreldrene som gir avkall på eget konsum til fordel for sine barn, mens egoistiske foreldre som bruker alt på seg selv ikke skattlegges. Dette perspektivet må sies å være avhengig av at en vurderer beskatningen fra arvelaters side. Når en flytter fokus over på mottakerne av arv kan det tvert imot argumenteres for at arv representerer en fordel for enkelte som både er urettferdig og uførtjent (Gale og Slemrod 2000).

6. Effektivitetstapet

Det vil ofte være en målsetting å lage skattesystemer som i så liten grad som mulig influerer på folks atferd, dvs. unngå *vridende* skatter.¹³ En arveavgift påvirker atferden både til de som mottar arv og de som etterlater seg arv. Når det gjelder effekten på personer som mottar arv, så vil arveavgiften kunne dempe de uheldige sidene ved å motta store mengder arv, jf. følgende sitat av Andrew Carnegie:¹⁴ «De foreldre som etterlater sin sønn en enorm formue vil generelt drepe talent og drivkraft hos sønnen, og frister ham til et mindre verdifullt liv enn han ellers ville ført.»

Det er imidlertid effekten på *arvelaters atferd* som det hovedsakelig fokuseres på ved skattlegging av arv. En arveavgift reduserer avkastningen av å gi gaver eller etterlate seg arv ved at arveavgiften bringer inn en kile mellom det arvelater gir avkall på i konsum og det arvingene mottar. Dette gjør det mindre attraktivt å spare for å etterlate seg arv og atferden endres. Men hva består dette eventuelle effektivitetstapet i? Rene effektivitetskostnader er jo den delen av atferdsendringene som skyldes substitusjon, dvs. endret atferd minus inntektseffekter og eventuelle eksterne virkninger. Her skal det (kort) redegjøres for hvordan dette kan analyseres innenfor en modell for optimal beskatning, jf. Kaplow (2001). Videre vises det til at kostnader til administrasjon og skatteplanlegging utgjør en viktig del av kostnadene ved arveavgiften.

Optimal skatt- perspektivet

Kaplow (2001) setter skatt på overføringer mellom generasjoner inn i et skattesystem der skatt på inntekt allerede innebærer et effektivitetstap. Han antar at individet maksimerer følgende intertemporale nyttefunksjon

$$U = U(c_1, c_2, c_g, l)$$

der l er arbeidsinnsatsen i periode 1 som generer inntekt som kan konsumeres i periode 1 (c_1) eller det kan spares til periode 2. Personen sparer mer i periode 1 enn det som er nødvendig for å dekke ordinært konsum i periode 2 (c_2). Det betyr at det er ekstra ressurser tilgjengelig i periode 2, som personen selv kan benytte til eget «ekstraordinært konsum» eller de kan overføres til neste generasjon ved arv (c_g). Kaplow nevner aktiviteten golf som et eksempel på ekstraordinært konsum. På den måten klargjør han at innenfor et slikt rammeverk blir det sentrale spørsmålet: hvor mye mer skal vi (på marginen) skattlegge overføringen til neste generasjon sammenliknet med personens ekstraordinære konsum (som kjøp av golfsett)?

Problemet kan formuleres innenfor en standard optimal skatt-modell der en utilitaristisk velferdsfunksjon maksimeres over en rekke individer, hvis skatteevne avledes av arbeidsinntekten. Atkinson og Stiglitz (1976) finner at når det er separabilitet mellom arbeid og ulike typer av konsum,

¹² Dette prinsippet synes ukontroversielt som overordnet prinsipp. Problemene oppstår når en skal definere hvem som er «like».

¹³ I noen tilfeller kan det være ønskelig å påvirke folks atferd gjennom beskatningen, som i tilfelle med miljøavgifter.

¹⁴ Hentet fra NOU 2000:8, side 65.

dvs. at individenes marginale nytte ved å arbeide ikke avhenger av hvordan inntekten fordeles på ulike konsumgoder, så er det intet grunnlag for å skattlegge verken det ekstraordinære konsumet eller overføringene til neste generasjon.¹⁵ Følgende forhold kan imidlertid styrke grunnlaget for å beskatte arven:

- Det er ikke separabilitet mellom arv og fritid. Det betyr at skattleggingen bidrar til å redusere velferdstapet som følge av at kun arbeid og ikke fritid skattlegges. I dette tilfelle må en finne komplementaritet mellom overføringer mellom generasjoner og fritid.
- Det er eksternaliteter som beskatningen kan korrigere.

For å finne ut om fritid og overføringer er komplementære eller alternative foreslår Kaplow (2001) at en kan studere hvorvidt personer som overfører til neste generasjon for eksempel pensjonerer seg tidligere eller senere enn andre. Når det gjelder eksterne virkninger er det heller ikke åpenbart at beskatningen representerer et riktig korrektiv. Det kan argumenteres for at arv burde subsidieres siden arvelater ikke tar tilstrekkelig hensyn til den økte nytten til mottakerne (jf. Kaplow 1995), mens på den annen side vil en slik overføring mest sannsynlig redusere arbeidstilbudet til mottakerne (Holtz-Eakin, Joulfaian og Rosen 1993), som betyr at deres bidrag til offentlige budsjetter reduseres (negativ ekstern effekt).

Hvilket arvemotiv som dominerer har betydning for om og i hvor stor grad individene endrer atferd som følge av skatteendringen og hvilke effekter som er involvert.

Ved tilfeldig arv er det intet tap for arvelater/giver, men redusert nytte for mottaker som motsvares av økte offentlige budsjetter. Under et slikt arvemotiv hevder Gale og Slemrod (2000) at arveavgiften er «super-effektiv». Beskatningen skaper ingen substitusjonseffekt og tilsvarende en «lump-sum»-skatt. Men til forskjell fra en lump-sum-skatt er det ingen inntektseffekter involvert, som betyr at arvelater ikke endrer atferd overhodet.

Altruisme betyr at arven innebærer en fordel for både mottaker og giver. Når giver bestemmer hvor mye han skal overføre, er det sin egen nytte av å gi han er opptatt av. Når en også tar hensyn til at mottaker har nytte av overføringen, vil det overføres for lite mellom generasjonene i forhold til det samfunnsøkonomisk optimale.¹⁶ Dersom mottakerne derimot opptrer opportunistisk, dvs. at barn «utnytter» den altruistiske foreldregenerasjonen ved f.eks. å leve et luksusliv i påvente av arv fra foreldrene, kan det som omtales som «Samaritanens dilemma» (se f.eks. Bruce og Waldman 1990) oppstå. I en slik kontekst kan en skatt på overføringen øke total velferd (Gale og Perozek 2001).

Når det gjelder strategiske arvemotiv, vil en arveavgift fungere som en regulær skatt på konsum av ulike typer oppmerksomhet fra barna. Det er vel grunn til å tro at foreldrenes etterspørsel etter oppmerksomhet fra familien er lite elastisk, noe som taler for høyere beskatning av overføringen enn dersom elastisiteten er høy.

Andre kostnader

Bernheim (1987) hevder at den amerikanske arveavgiften er vridende, men at provenyinntekten for det offentlige utliknes

av ressursene som legges ned for å unngå avgiften. Dette illustrerer at det er viktig også å ta hensyn til kostnadene ved administrasjon av ordningen, (tids)kostnader for mottakerne for å oppfylle kravene i loven og kostnader forbundet med forsøk på å omgå ordningen. Omgåelseskostnadene kan f.eks. være sysselsetting av høyt betalt juridisk kompetanse for å finne smutthullene i ordningen. Arveavgiftsutvalget anslår at selve administrasjonen av ordningen koster om lag 40 mill. kroner. Det gis ikke anslag på de to andre komponentene.¹⁷

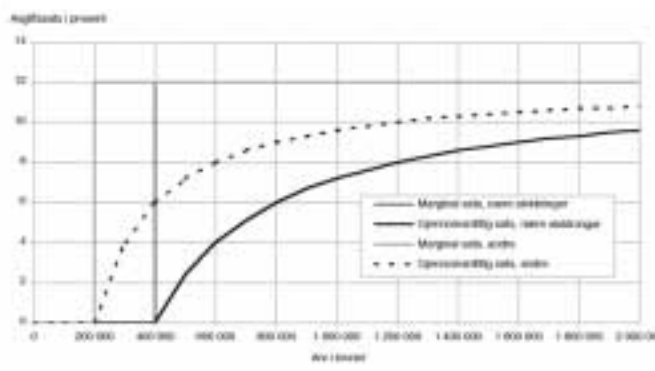
Sparing

Dersom en er opptatt av arveavgiftens effekt på spareraten mer generelt er det ifølge Gale og Perozek (2001) viktig å ta hensyn til effekten både på arvelater og mottaker. De påpeker at i forbausende mange tilfeller (avhengig av arvemotiv) kan det vises at total sparing vil øke som følge av beskatning av arv. Det er uansett viktig å merke seg at redusert sparing ikke *nødvendigvis* må betraktes som uheldig, siden dette avhenger av om økonomien allerede er effektiv eller om det for eksempel er for mye kapital (Masson og Pestieau 1997).

7. Kort om Arveavgiftsutvalgets forslag til endringer

Arveavgiftsutvalget legger vekt på at avgiftssystemet i størst mulig grad bør være nøytralt. For eksempel er aksjerabatten både lite treffsikker og åpner for at formuer av privat karakter defineres som foretaksformue, med formål å redusere beskatningen (NOU 2000:8, s. 216). Utvalget foreslår derfor å fjerne aksjerabatten for ikke-børsnoterte aksjer. I tillegg foreslår et flertall i utvalget å innføre kontinuitet i inntektsbeskatningen¹⁸ ved arv og gave, som i mange tilfeller også

Figur 3. Arveavgiftsutvalgets forslag til satsstruktur

¹⁵ I en slik situasjon er indirekte beskatning nødvendig fordi inntektskatten mer effektivt skattlegger medfødte egenskaper (gjennom observerte lønninger) enn indirekte skatter. På grunn av separabilitet mangler det korrelasjon mellom konsumvalg og egenskaper som en ønsker å skattlegge.

¹⁶ Da er ikke effekten på arbeidstilbudet til mottaker tatt med.

¹⁷ Se for øvrig side 902-905 i Gale og Slemrod (2000) når det gjelder estimater for denne type kostnader i det amerikanske skattesystemet.

¹⁸ I dagens system har en det som betegnes som diskontinuitet. Det betyr at arvemottaker ikke trer inn i arvelaters skatteposisjoner ved skifte. I praksis innebærer dette ofte et inntektstap for det offentlige, se ellers kapittel 9 i utvalgets rapport.

betyr en skatteskjerpelse for familiebedrifter. På samme måte virker utvalgets forslag om at forretningsverdi (goodwill) skal innregnes i grunnlaget for arveavgift ved arv av (ikke-børsnoterte) aksjer og andeler. Til gjengjeld ønsker flertallet i utvalget at det skal gis en rentefri kreditt for innbetaling av arveavgift for visse foretak, verdsatt til 18 prosent av avgiften. Med dette mener utvalget å ha fjernet viktige muligheter for omgåelse, samtidig som en til en viss grad har ivaretatt hensynet til at for eksempel små familiebedrifter kan være hemmet i kapitalmarkedet.¹⁹

Størst provenymessig effekt har ventelig utvalgets forslag om å verdsette eiendommer (reelt) til markedsverdi. Det økte provenyet som følge av grunnlagsutvidelsene benyttes til å senke de marginale satsene. Forslaget til nye satser er framstilt i figur 3. Forslaget føyer seg dermed inn i den generelle utviklingen i beskatningen mot bredere skattegrunnlag og lavere satser.

Utvalget foreslår å skille mellom nære arvinger og andre arvinger gjennom ulik størrelse på bunnfradragene, henholdsvis 400 000 og 200 000 kroner.

8. Avsluttende kommentarer

Gjennomgangen har vist at en arveavgift er vridende, samtidig som de fordelingsmessige implikasjonene er usikre. I det norske systemet er det et hovedproblem at arveavgiftssystemet inneholder regler som innebærer åpenbare muligheter for omgåelse, f.eks. gjennom å plassere arven i ikke-børsnoterte aksjer. Det norske systemet kan i et slikt perspektiv rammes av den samme karakteristikken som britiske økonomer benytter om sitt eget avgiftssystem; en skatt som kun rammer «plutselig død» (Cremer og Pestieau 2001, s. 50), dvs. den rammer kun personer som dør så plutselig at de ikke har rukket å foreta skattereduserende disposisjoner. Legitimiteten til en arveavgift som i stor grad kan karakteriseres som «frivillig», kan åpenbart diskuteres.

Arveavgiftsutvalget ønsker på denne bakgrunn å beholde de relativt store bunnfradragene i ordningen. Det betyr at det kun vil være en mindre andel av arvemottakerne som betaler arveavgift også innenfor utvalgets forslag til nytt system, selv om arveloddene reelt sett vil øke i størrelse i årene framover.²⁰ Utvalget foreslår også en rekke endringer i regelverket som ventelig vil bidra positivt til å fremme progressivitet blant de som betaler avgift. For eksempel foreslår et flertall i utvalget å fjerne aksjerabatten og å innføre kontinuitet i inntektsbeskatningen.

Disse endringene vil bety en skatteskjerpelse ved generasjonsskifte i mange familieeide bedrifter. Men som notert innledningsvis er nok arveavgiften en skatt som legitimitetsmessig står svakt i befolkningen. Dersom en ikke makter å fjerne de åpenbare omgåelsesmulighetene, bør en seriøst vurdere avvikling av ordningen.

Referanser

- Arrondel L., A. Masson og P. Pestieau (1997): «Bequest and Inheritance: Empirical Issues and France-U.S. Comparison» i G. Erreygers og T. Vandevelde (red): *Is Inheritance Legitimate?*, Berlin og Heidelberg: Springer, 89-125.
- Atkinson, A.B. og J. Stiglitz (1976): The Design of Tax Structure: Direct versus Indirect Taxation, *Journal of Public Economics* **6**, 55-75.
- Atkinson, A.B. og J. Stiglitz (1980): *Lectures in Public Economics*, Singapore: McGraw-Hill.
- Barro, R.J. (1974): Are Government Bonds Net Wealth?, *Journal of Political Economy* **82**, 1095-1117.
- Becker, G.S. (1993): The Economic Way of Looking at Behavior, *American Economic Review* **78**, 1-13.
- Becker, G.S. og N. Tomes (1979): An Equilibrium Theory of the Distribution of Income and Intergenerational Mobility, *Journal of Political Economy* **87**, 1153-89.
- Becker, G.S. og N. Tomes (1986): Human Capital and the Rise and Fall of Families, *Journal of Labor Economics* **4**, 1-39.

¹⁹ OECD (1994) peker på to forhold som gi grunnlag for spesialregler for små og mellomstore bedrifter: informasjonsskjevhet i kapitalmarkedet, som innebærer at det kan være vanskeligere for en småbedriftseier å skaffe kapital til betaling av arveavgift enn en eier av en større bedrift, og at ulike pålegg kan virke mer tyngende for små enn større foretak. Arveavgiftsutvalget viser også til småbedriftenes betydning for bosetningsmønsteret i Norge (s. 216).

²⁰ Resultater fra simuleringer, se Fredriksen (2000), viser at gjennomsnittlig formue blant de eldre vil øke relativt til lønnsnivået blant de yrkesaktive.

→ Forts. fra side 35

- Bernheim, B.D., A. Shleifer og L.H. Summers (1985): The Strategic Bequest Motive, *Journal of Political Economy* **93**, 1045-76.
- Bernheim B.D. (1987): «Does the Estate Tax Raise Revenue?», i L.H. Summers (red.): *Tax Policy and the Economy*, Cambridge (MA): MIT Press.
- Blinder, A.S. (1973): A Model of Inherited Wealth, *Quarterly Journal of Economics* **87**, 608-26.
- Boye, K. og T. Hansen (1997): Er skattegrunnlaget så utthulet at formuesbeskatningen bør avvikles?, *Sosialøkonomen*, nr. 6/97.
- Bruce, N. og M. Waldman (1990): The Rotten Kid Theorem Meets the Samaritan's Dilemma, *Quarterly Journal of Economics* **105**, 155-65.
- Cremer, H. og P. Pestieau (2001): Non-linear Taxation of Bequests, Equal Sharing Rules and the Trade-off between Intra- and Inter-family Inequalities, *Journal of Public Economics* **79**, 35-53
- Davies, J.B. og A.F. Shorrocks (2000): «The Distribution of Wealth», i A.B. Atkinson og F. Bourguignon: *Handbook of Income Distribution*, Amsterdam, New York og Oxford: Elsevier Science, North-Holland: 605-675.
- Fredriksen, D. (2000): «Framskrivinger av formuesfordeling med modellen MOSART», vedlegg 4 i NOU 2000:8 *Arveavgift*, Oslo: Akademika.
- Gale, W.G. og M.G. Perozek (2001): Do Estate Taxes Reduce Saving?, kommer i W.G. Gale, J.R. Hines og J.B. Slemrod (red.): *Rethinking Estate and Gift Taxation*, The Brookings Institution.
- Gale, W.G. og J.B. Slemrod (2000): Life and Death Questions About the Estate and Gift Tax, *National Tax Journal* **53**, 889-912.
- Gjersem, C.E. (1992): *Arv og formue i en overlappende generasjonsmodell*, SNF-rapport 34/1992.
- Holtz-Eakin, D., D. Joulfaian og H.S. Rosen (1993): The Carnegie Conjecture: Some Empirical Evidence, *Quarterly Journal of Economics* **108**, 413-435.
- Kaplow, L. (1995): «A Note on Subsidizing Gifts», *Journal of Public Economics* **58**, 469-77.
- Kaplow, L. (2001): A Framework for Assessing Gift and Estate Taxation, kommer i W.G. Gale, J.R. Hines og J.B. Slemrod (red.): *Rethinking Estate and Gift Taxation*, The Brookings Institution.
- Kotlikoff, L.J. og L.H. Summers (1981): The Role of Intergenerational Transfers in Aggregate Capital Accumulation, *Journal of Political Economy* **89**, 706-32.
- Lundholm, M. og H. Olsson (2000): Post Mortem Reputation, Compensatory Gifts and Equal Bequests, *Economics Letters* **68**, 165-171.
- Masson, A. og P. Pestieau (1997): «Bequest motives and models of inheritance», i G. Erreygers og T. Vandevelde (red.) *Is Inheritance Legitimate?* Berlin og Heidelberg: Springer, 54-88.
- Meade, J.E. (1964): *Efficiency, Equality and the Ownership of Property*, London: Allen and Unwin.
- Modigliani, F. (1988): The Role of Intergenerational Transfers and Life Cycle Saving in the Accumulation of Wealth, *Journal of Economic Perspectives* **2**, 15-40.
- Mulligan, C.B. (1999): Galton versus the Human Capital Approach to Inheritance, *Journal of Political Economy* **107**, S184-224.
- Musgrave, R.A. (1959): *The Theory of Public Finance*, New York: McGraw-Hill.
- NOU (2000:8) *Arveavgift*, Oslo: Akademika.
- OECD (1994): *Taxation and Small Businesses*, Organisation for Economic Co-operation and Development, Paris: OECD.
- Stiglitz, J.E. (1969): Distribution of Income and Wealth among Individuals, *Econometrica* **37**, 928-58.
- Stiglitz, J.E. (1978): Notes on Estate Taxes, Redistribution, and the Concept of Balanced Growth Path Incidence, *Journal of Political Economy* **86**, S137-50.
- Sørensen, P.B. (1998): «Recent Innovations in Nordic Tax Policy: From Global Income Tax to the Dual Income Tax», i P.B. Sørensen (red.): *Tax Policy in the Nordic Countries*, London: MacMillan Press.
- Thoresen, T.O., D. Fredriksen og S.I. Pedersen (2001): *Skatt på overføring mellom generasjoner. En diskusjon av arveavgiften*, Rapporter 2001/32, Statistisk sentralbyrå.
- Vandevelde, T. (1997): «Inheritance Taxation, Equal Opportunities and the Desire for Immortality», i G. Erreygers og T. Vandevelde (red.) *Is Inheritance Legitimate?* Berlin og Heidelberg: Springer, 1-15.